

N E D E R L A N D S C H

TIJDSCHRIFT VOOR GENEESKUNDE.

OPENINGSREDE VAN DE TWAALFDE ALGEMEENE VERGADERING DER NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER GENEESKUNST,

GEHOUDEN TE ZUTPHEN,

Den 20sten Junij 1860;

DOOR DEN PRESIDENT

DR. G. H. VAN VOLLENHOVEN.

Zoer geachte Medeleden der Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst!

Op de Algemeene Vergadering, die vóór twee jaren in mijne geboortestad werd gehouden is mij de eer te beurt gevallen om door de Afgevaardigden der Afdeelingen onzer Maatschappij gekozen te worden als lid van het Hoofdbestuur; en ziet! mijne Medeleden in dat Bestuur hebben mij nu waardig gekeurd om gedurende dit jaar onder hen de Voorzittersplaats te bekleeden, en mij den zeer vereerenden en belangrijken last opgedragen, om de Algemeene Vergadering, waartoe wij nu bijeen zijn gekomen, te leiden en daarin voor te zitten.

Hoe weinig ik tot het vervullen van die gewigtige betrekkingen de geschikte persoon ben, terwijl ik er zoo velen rondom mij aanschouw, die door hunne gaven, hunne persoonlijkheid, of hunne openbare betrekkingen, daartoe veeleer in aanmerking hadden behooren te komen, wil ik hier in deze oogenblikken niet onderzoeken. Dit alleen wenschte ik op te merken, alvorens wij verder gaan, dat wanneer ik mogt falen in de volvoering van de verplichtingen die op mij rusten, wanneer ik niet naar behooren mogt voldoen aan de regtmatige eischen, die gij uwen Voorzitter kunt doen, dat gij dan, mijne Heeren, steeds voor den geest moogt houden dat het *uwe* wil is geweest, en niet de mijne, die mij heden op dezen Voorzittersstoel heeft geplaatst.

De eerste verplichting, die, volgens de wet der Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst, op den Voorzitter der Algemeene Vergadering rust, is: het houden eener openingsrede. Juist *dit* was een gewigtig punt van bezwaar voor mij; voor *mij* die niet gewoon ben in het openbaar het woord te voeren, die het mij nooit tot uitspanning of tot oefening heb gemaakt belangrijke zaken schriftelijk te behandelen, en slechts uiterst zelden als Schrijver of Spreker ben opgetreden.

En wanneer ik dan bedenken hoe vele, en welke man-

nen in de vorige jaren tot ons hebben gesproken, welke belangrijke, en zoowel door inhoud als door vorm uitmuntende redevoeringen wij van hen gehoord hebben, — dan zult gij het niet onnatuurlijk vinden en het mij, hoop ik, gaarne vergeven, dat ik groot bezwaar zag in die eerste verplichting van den Voorzitter, en wanneer ik U onbevredigd laat in uwe verwachting om iets goeds te hooren.

In den ruimsten zin roep ik daarom uwe, mij wel bekende toegevenheid in voor wat mij mogt ontbreken, uwe ondersteuning wanneer mijne krachten mogten te kort schieten. Dit voordeel zal in elk geval mijne rede hebben, dat ze kort zal zijn; ik zal mij bepalen tot „enkele oppervlakkige beschouwingen over den toestand der maatschappelijke samenleving, en de verplichtingen, die voor ons, als leden van de Maatschappij t. B. d. Geneeskunst, daaruit voortvloeijen.”

Verleent mij hierbij uwe welwillende aandacht.

Hoe dikwijls heb ik mij niet verwonderd, dat in onze tegenwoordige eeuw, waarin de verlichting en beschaving zulke groote vorderingen hebben gemaakt, waarin voor alle klassen en standen der maatschappij de ruimste gelegenheid bestaat om den geest te ontwikkelen, waarin nijverheid en handel, oefening en onderwijs, onderling verkeer van verschillende natiën met elkander, de helderste begrippen kunnen doen geboren worden, — dat niettegenstaande dit alles, toch in velerlei opzichten de menschelijke geest nog is blijven staan op hetzelfde standpunt, waarop hij reeds stond vóór eeuwen.

Onder de vele voorbeelden die ik tot staving van dit beweren zou kunnen aanvoeren, wil ik uwe aandacht voor het tegenwoordige alleen bepalen op één duidelijk voorbeeld, op eene eigenschap van den menschelijken geest, die in alle tijden, onder alle volken, dezelfde was en gebleven is. Ik bedoel namelijk de ingeschapene zucht tot het bovennatuurlijke, het geheimzinnige, het onbegrijpelijke. In verschillenden vorm en rigting gewijzigd naar gelang der verschillende eeuwen en volken, zien wij steeds hetzelfde beginsel, dezelfde neiging naar het geheimzinnige door de geheele geschiedenis der mensheid te voorschijn treden.

Daardoor toch zien wij de mysteriën ontstaan, verbonden aan de dienst van Isis, Osiris, Serapis, en nog meer anderen bij de oude bewoners van Egypte; de Veda's der

Brahminen en de vleeschwordingen van VICHNOU bij de Indiërs; de mysteriën van Eleusis, de orakels van APOLLO te Delphi, van AEscULAPIUS te Epidaurus, en het oudste van allen te Dodona bij de Grieken; de openbaringen der Sybillen, en de verschillende tempeldiensten bij de Romeinen. De geheele godenleer bij de verschillende volken heeft hare oorsprong te danken aan deze behoefte om bovennatuurlijke, geheimzinnige krachten en inwerkingen aan te nemen. Zoodra eene gebeurtenis niet eenvoudig en langs den natuurlijke weg te verklaren was, stelde men zich de hulp of onmiddellijke inwerking van hoogere krachten, godheden, voor. Denkt slechts aan de helden van HOMERUS, steeds begeleid door de eene of andere helpende of begunstigende godheid, zoodra zij iets bijzonders zouden gaan uitrigten, De voornaamste instellingen, zoowel godsdienstige als maatschappelijke, waren, zoo het heette, door de godheden ingegeven en verordend, De meer ontwikkelden, de wetgevers en priesters, begrepen deze neiging en bouwden daarop hun gezag en hunnen invloed: ik noem slechts ZOROASTER, MOZES, NUMA POMPILIUS. Toonen niet al de handelingen der Profeten onder het volk van Israël ons hetzelfde beginsel; van de godheid zelve moest het de wetten en verordeningen ontvangen, zouden ze ingang vinden en opgevolgd worden. Zelfs in de eerste tijden der Christelijke Kerk, worden van de Apostelen *wonderen* verlangd tot bewijs van de goddelijkheid hunner zending. En wat waren in latere tijden de *teekenen* en *wonderen* anders, dan inwerkingen van de weinige meer ontwikkelden, op de zucht naar het verhevene en onbegrijpelijke, die bij de groote menigte werd gevonden. Maar waartoe meer uit de oudheid opgehaald? Laat ik U met een enkel woord herinneren aan de neiging, die wij in latere eeuwen bespeuren, nu wonderen en onmiddellijke openbaringen van de godheid niet meer noodwendig waren; wat geloofde men nog algemeen aan de bescherming der heiligen, aan de kracht der reliquiën, aan de aanrakingen van sommige koningen en prelaten! wat werd er een vertrouwen gesteld in voortekens en voorspellingen, als de verschijning van eene komeet of een ander natuurverschijnsel; wat werd er niet veel werk gemaakt van de sterrenwagchelarij! Welk een bijzondere invloed werd verder in de middeleeuwen niet toegeschreven aan den duivel, aan berg- en woudgeesten, waaraan de geheele geschiedenis der bezetenen en der heksenprocessen haar oorsprong te danken heeft. Helaas! hoe menigmaal hoort men nog in onze dagen van personen, die betooverd of door den duivel bezeten zijn. Wel zien wij in latere tijden over het algemeen, onder andere regeringsvormen en veranderde religie, die neiging tot het wonderbaarlijke en geheimzinnige zich geheel anders openbaren dan in de oudheid of gedurende de middeleeuwen, maar de groote opgang, die in de vorige eeuw het Mesmerisme en het dierlijk Magnetisme hebben gemaakt, moet aan diezelfde rigting van den menschelijken geest worden toegeschreven: en wat het vreemdst is, niet alleen het minder beschaafde volk, maar de meest ontwikkelde klassen der maatschappij laten zich niet het minst door deze rigting medeslepen.

In onzen tijd evenwel, in de zóó zeer verlichte 19de eeuw, zal het beschaafde publiek toch wel wijzer en ver-

standiger zijn geworden, en meer neiging gevoelen voor het positieve, het verklaarbare volgens natuurlijke wetten? Het antwoord ligt voor de hand, en ik behoef slechts twee woorden te uiten, om U allen met mij te doen instemmen, dat de neiging van den menschelijken geest nog niet is veranderd: *tafeldans*, en *klopgeesten*; misschien mogen wij hier nog gevoeliglijk vermelden den *ridder* REGAZZONI!!

Het lust mij niet deze schets breedvoeriger uit te werken: ik heb slechts enkele punten willen aangeven, om uwe gedachten te leiden en te bepalen; wat er aan ontbreekt in volledigheid kan elk uwer daar gereedelijk in zijnen geest aan toevoegen.

Zeer duidelijk straalt ook die besprokene eigenschap van 's menschen geest door in de geschiedenis der geneeskunde; van de vroegste tijden af werd het door het publiek veel behagelijker gevonden genezen te worden door eene onbegrijpelijke en geheimzinnige kuur, dan langs den eenvoudigen weg, met natuurlijke middelen, die door elk nadenkend wezen, dat met gezond verstand begaafd is, kunnen gevolgd en begrepen worden. Niet dat ik zou willen beweren dat de eenvoudige kuren en de wijze waarop de geneesmiddelen werken, zelfs voor ons geneeskundigen, alle even verklaarbaar en duidelijk zijn; mijne bedoeling is alleen, onze behandeling der ziekten, de wijze, waarop wij de natuurlijke geneesmiddelen aanwenden, te stellen tegenover bezwingen, wondermiddelen, clairvoyantes en dergelijke. Ten allen tijde dan hebben zij, die de geneeskunde uitoefenden, partij weten te trekken van die neiging der menigte tot het onbegrijpelijke en bovennatuurlijke; zoowel de priesters der oudheid, als de kloosterlingen der middeleeuwen hebben er hun voordeel mede gedaan. Nog tegenwoordig, de reisbeschrijvingen getuigen het, zien wij ziekten genezen door het-toedienen van toovermiddelen, en het verrigten van bezwingen en incantaties bij de Indianen in Amerika, de Negers in de binnenlanden van Afrika, en bij de verschillende stammen, die de eilanden bewonen in den Stillen Oceaan.

Maar, waartoe zoo ver, en bij zulke vreemde volken naar voorbeelden gezocht? Neen, -- in het hart der beschaafde wereld, in Parijs en Londen, en verder in geheel Europa, ja zelfs in ons eigen vaderland, zien wij hetzelfde verschijnsel zich voortdurend openbaren. In Nederland, het land van gezond verstand, van bedaard overleg en van schrandere inzicht in zaken; *hier* evenzeer als elders, verlangt het publiek iets onbegrijpelijks, bovennatuurlijks in de geneeskunde. En hier bedoel ik niet het minder ontwikkelde, minvermogene, domme publiek, of de op min bezochte plaatsen wonende landlieden, die nog altijd veel vertrouwen stellen in den eenen of anderen Hongaarschen Doctor met wijden jas, ronden hoed en hooge laarzen, of in deze of gene oude vrouw of hoogbejaarden herder, die ons onwillekeurig doen denken aan heksen en tovenaars. Neen, mijne

heeren! het is juist het verlichte publiek waarop ik het oog heb: het publiek, dat medelijdend glimlacht wanneer het in de nieuwsbladen een berigt leest dat er in sommige streken van ons Vaderland nog aan betoovering en aan wonderkuren geloof wordt gehecht; het publiek, dat in onze hoofd- en residentiesteden, in de groote centra van handelsbeweging en industrie leeft en zich beweegt, in één woord: het zoogenaamde beschaafde publiek! Is het niet opmerkelijk, dat men juist menschen uit de hoogste en aanzienlijkste standen der zamenleving zich zóó vaak ziet overgeven aan de behandeling van onbevoegden en kwakzalvers, aan bezitters van geheime middelen tegen allerlei ziekten en gebreken? Zijn het niet juist de voornamen naar de wereld, bij wie magnetisme, somnambules, tafeldans en tafelspraak en alle diergelijke praktijken het meest opgang hebben gemaakt? Wie waren wel voornamelijk de volgelingen van den beruchten REGAZZONI? En om het hooge woord (zoo als men zegt) niet langer te verzwijgen, — wie zijn het die het meest ingenomen zijn met de Homöopathie? Zijn het niet in alle landen de voorname klassen der maatschappij geweest? Zijn er niet veel vorsten en hovelingen, diplomaten en beambten onder de volgers van die nieuwe leer? De tweede, de burgerstand, volgt de voornamere, en eindelijk komen dan ook de mindere klassen der maatschappij; bij dezen echter is het dikwijls veel uit zucht tot navolging, omdat zij door de meergegoeden en voornamen alzóó zien handelen.

En met volle regt, naar mijne meening, heb ik hier de Homöopathie genoemd; want juist het feit, dat deze leer, of liever deze manier van uitoefening der Geneeskunde, in deze eeuw zich zoozeer heeft verbreid, schrijf ik geheel en al toe aan die neiging der menschen tot het geheimzinnige. Die neiging vindt geene voldoening in de eenvoudige, ik zou haast zeggen „populaire” wijze, op welke de geneeskundigen in de laatste 25 jaren de ziekten plegen te behandelen, en de gewoonte, die bij velen heerscht, om over de zieken en de ziekteverschijnselen met hunne patiënten te redeneren, ja zelfs daarvan — hoe dan ook — uitlegging en verklaring te geven.

Daardoor is het publiek in den waan gekomen dat de behoorlijk gevormde geneesheeren, niet op een zooveel hooger standpunt staan; daardoor meent menig leek omtrent evenveel van praktijk te begrijpen als de geneesheeren zelven, en verbeeldt zich met evenveel geschiktheid gepaste geneesmiddelen te kunnen aanraden. Tot deze ingebeelde wetenschap van het publiek hebben ook vele zoogenaamde populaire boekwerken, als „huisartsen” en „huisapotheken” het hunne bijgedragen, waarvan er in de laatste 100 jaren in alle talen en in allerlei vorm zoovele in het licht zijn verschenen, die veel meer kwaad dan goed hebben gesticht. Deze en andere redenen, bragten te weeg dat men in de handelwijzen der geneesheeren niet genoegzaam vond wat men verlangde, en de neiging der menschen naar het onverklaarbare en geheimzinnige deed hen hulp zoeken in magnetismus, somnambulismus en Homöopathie.

Over deze geneeswijze zelve wil ik in deze oogenblikken niet spreken; dit zou te veel tijd kosten, en is voor het doel dat ik mij heb voorgesteld ook volstrekt on-

noodig. Ik heb alleen deze rigting in de geneseskunde willen aanhalen als bewijs voor mijne stelling, dat de tegenwoordige maatschappij nog evenzeer als in vroegere tijden geneigd is het geheimzinnige en min verklaarbare te stellen boven het natuurlijke en eenvoudige.

— — —
Laat ons nu ten slotte nog kortelijk nagaan welke verplichtingen voor ons, als leden van de Maatsch. t. B. d. Geneeskunst, uit het besprokene voortvloeijen.

Vooreerst zou men kunnen zeggen, dat eene neiging die zoo in den mensch is vastgeworteld, die door alle eeuwen heen zich zóó eigen toont aan het menschelijk geslacht, moet worden geëerbiedigd; ons hoofddoel toch is den menschen hulp te bieden, zoo goed mogelijk. Zullen wij dit nu beter doen, meer nut stichten, door hunne neiging te volgen, den smaak van het publiek te vleijen, en ons daarnaar trachten te plooijen? Zullen wij trachten in de behandeling onzer zieken ons iets geheimzinnigs eigen te maken, de eene of andere wonderwerkende panacee uit te vinden, ons menigvuldig met clairvoyantes in verbinding stellen, FRIESZNITZ, BAUNSCHEIDT, enz., enz., uitsluitend navolgen, en wat niet al meer? Neen, Geachte Hoorders! Deze weg zou de verkeerde zijn; welk regtgeëard medicus, die achting voor zich zelve en voor zijnen stand heeft, zal dezen weg niet met mij als gevaarlijk en vernederend ontwijken. Een andere, veel schooner weg staat voor ons open; maar deze is lang en misschien is er moed en volharding noodig om dien te betreden.

De neiging der menschen tot het geheimzinnige moet even als *alle* bijgeloof met kracht worden bestreden, en zoo mogelijk geheel worden vernietigd. Hiertoe kunnen wij elk afzonderlijk bij voortdoring werken; hiertoe kan ook onze Maatsch. in ruime mate het hare bijdragen.

„Als individuen zijn wij vooreerst verplicht te werken door ons” voorbeeld, door waardigheid in handel en wandel, door getrouwe pligtsbetrachting en onverdroten ijver in de zorg voor onze patiënten; door toepassing van alles wat de wetenschap en ervaring als waar, goed en nuttig hebben doen kennen, met vermijding van al wat den geringsten schijn heeft van kwakzalverij, zullen wij de achting en het vertrouwen, dat onze patiënten in ons stellen, regtvaardigen en behouden. Door onze dagelijkse gesprekken moeten wij er naar streven hun geest te bevrijden van de vooroordeelen, waarmede die nog te zeer is vervuld; en daarentegen hen opvoeren tot zuivere en gezonde begrippen omtrent natuurwetten en natuurwerkingen.

Hierdoor kunnen wij, elk in het bijzonder, als beschaafd mensch en als degelijk gevormd geneeskundige, naar mijn oordeel, meer en krachtiger invloed uitoefenen, dan door heftige oppositie of afkeurende vertoogen.

Onze Maatsch. als vereenigd ligchaam heeft andere middelen ten haren dienste, om hetzelfde doel te bereiken. Voornamelijk zullen daartoe moeten werken het houden van voorlezingen en het verspreiden van goede geschriften. De volksvoorlezingen over gezondheidsleer, in sommige Afdeelingen reeds met ijver begonnen, in andere voorbereid om weldra aan te vangen, kunnen

als een eerste stap in deze rigting worden beschouwd. Op deze basis moet worden voortgebouwd, en waar nog geene voorlezingen worden gehouden vind ik mij geroepen, de afdelingen aan te sporen daarmede spoedig aan te vangen, en met kracht en volharding vol te houden. De Maatsch. wil, waar 't noodig is, eene stoffelijke ondersteuning schenken aan dat doel, laat dan ook het geestelijke element geen verderen spoorslag noodig hebben.

Menig nuttig en belangrijk geschrift is ook in de latere jaren reeds in het licht gekomen, met het doel om natuurkennis, gezondheidsleer en dergelijke wetenschappen meer algemeen te verspreiden. Dit erkennen wij dankbaar, en vleijen ons, dat ook op dezen weg met vrucht zal kunnen worden voortgegaan. Pogingen in deze rigting zouden, als ik mij niet bedrieg, evenzeer door de Maatsch. geldelijk kunnen en behooeren ondersteund te worden. Zeer wenschelijk is zulk eene ondersteuning buiten twijfel, omdat de goede, ernstige wil anders door geldelijke bezwaren niet tot behoorlijke uitvoering zou kunnen geraken.

De uitgave derhalve van geschriften voor het volk, en voor beschaafde lezers moet door de Maatsch. wor-

den bevorderd. Niet *alleen* voor arbeidende klassen, — want zoo als ik vroeger reeds in het midden bragt, de lagere klassen volgen veelal de hoogere, — dezen moeten wij vooral op het oog hebben in onze pogingen tot beschaving en veredeling; het publiek dat „beschaafd” heet, omdat het drie of vier talen kan spreken, en in die talen romannetjes of novellen kan lezen, maar waaraan alle studië, alle kennis van het menschelijk ligchaam, van natuurwetenschappen, van staathuishoudkunde en van nog zoo véél meer, ten eenemale ontbreekt.

Welaan dan, geachte Hoorders! laat ons elk in 't bijzonder, en allen als leden dezer Maatsch. onze beste pogingen in 't werk stellen, om de vele nog heerschende dwalingen, vooroordeelen en verkeerde begrippen te bestrijden en te overwinnen. Welk eene schoone kroon zal het voor ons allen zijn, wanneer wij in latere tijden het getuigenis hooren afleggen: De Maatschappij t. Bev. der Geneeskunst heeft krachtig medegewerkt tot beschaving en veredeling van het menschedom!

Ik verklaar de *twaalfde* Algemeene Vergadering der Maatsch. t. Bev. der Geneeskunst voor *geopend*!

VERSLAG VAN DEN TOESTAND DER NEDERLANDSCHE
MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER GENEESKUNST
EN VAN DE WERKZAAMHEDEN HARER AFDEE-
LINGEN,

VOORGEDRAGEN IN DE TWAALFDE ALGEMEENE VERGADERING

DOOR

DR. J. P. HEIJE,
Hoofdbestuurder-Secretaris.

Kennis is Magt! — De Negentiende Eeuw heeft het tooverformulier van den grooten *Verulam* als wapenspreuk in hare banieren geschreven, en die zegevierend doen wapperen boven elk gebied des levens. En toch — moet niet die bezielende, wonderdoende verkondiging van het Koningsregt der Wetenschap U als Mij eene bittere spotternij toeschijnen, wanneer we gereed staan om, na meer dan twaalf jaren, verslag te geven en te hooren van den toestand, van den arbeid, van den invloed der Maatschappij, die, op deze plek zelve, als eene Minerva in wapenrusting te voorschijn trad; eene Dochter des Geestes en des Harten tevens?

Wat som van kennis bevatte die Maatschappij? Wat vermogt ze?

Ons Verslag moge U in breede trekken het antwoord voor oogen stellen: den terugblik op het Verledene parende, aan het gadeslaan van het Tegenwoordige, aan het uitzien in de Toekomst.

De Maatschappij, in 1848 gesticht met 23 Afdelingen, en 650 leden — in 1851 reeds 35 Afdelingen met 969 leden tellende, — vertegenwoordigt thans (volgens de *Naamlijst*) 26 Afdelingen en 832 leden. In de laatste drie jaar is dit getal, helaas! zóó standvastig, dat wij beginnen te vreezen of niet velen onzer kunst-

broeders in den Lande, zoo ze al in het eenzaam studeervertrek door „kennis” naar magt blijven streven, toch de kenspreuk van Neêrlands pijlbondel hebben vergeten: Eendragt *maakt* Magt! Trouwens de spreuk was, bij onze Vaderen reeds, maar al te vaak minder kenmerk en lofspraak, dan waarschuwing en vermaning: *lucus a non lucendo!*

En toch wat schittering van dageraad omgaf niet onze Maatschappij bij haar eerst te voorschijn treden! Wat breede stralenbundel van al 't geleerdste, edelste en ijverigste, dat Neêrland's Geneeskunst bezat, fonkelde niet op hare eerste Algemeene Vergadering! Nog hoor ik het uit den mond van hem, wien wij als den grondvester onzer Stichting eeren en liefhebben, uit den mond en uit het in verheffing dankbaar gemoed van onzen *RAMAER*, hoe hij zich bij het *eerste* Verslag „verheugde over het krachtig en bloeiend verrijzen der Maatschappij na velerlei teleurstelling, verlorene moeite en inspanning.” Nog hoor ik hoe onze eerste Voorzitter, *SCHNEEVOOGT*, op haar geboorteur terugziende in 't werelddwingend jaar 1848, het gewigt onzer Stichting in die oogenblikken schetste voor de „Staatsregeling, voor de Wetenschap, voor de Kunstoefenaars” — en met de blijde hope ons vervulde, dat de Maatschappij, tot één geheel gesloten, met de eerlijkste bedoelingen bezielde, met de volledigste kennis toegerust, den invloed zou oefenen, dien men van hare zedelijke kracht en ruime middelen verwachten mogt.”

Deed zij dit in het tijdvak dat achter ons ligt? — Deed zij dit in 't afgelopen jaar?

De Hoofdbestuurders die gij op Uwe jongste Algemeene Vergadering hebt benoemd, de Commissie-leden die gij hebt herkozen en gekozen, verklaarden, behalve één der laatstgenoemden, zich allen bereid. Zijn de ver-rigtingen des Hoofdbestuurs U voor 't meest reeds uit